

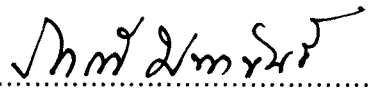
การเปลี่ยนโลกทัศน์ในการดูแลรักษาสุขภาพของคนไทย
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
จนถึงปัจจุบัน (2411-2540)

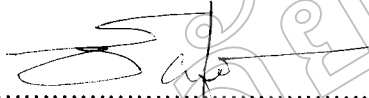
รัตติยา นาคแก้ว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาไทยศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
พฤศจิกายน 2550
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

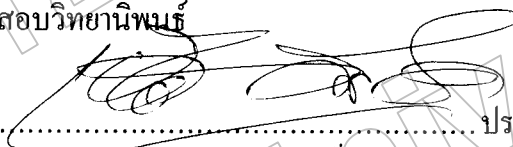
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ รัตติยา นาคแก้ว ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

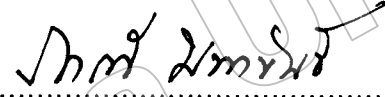
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

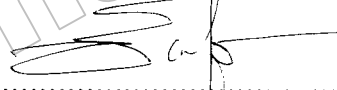

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ภาณี มหาจันทร์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์เชาวน์ มณีวงษ์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ภาณี มหาจันทร์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ทัศนีย์ ทานตวนิช)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. ประทุม ม่วงมี)

วันที่...๙...เดือน...พฤษภาคม...พ.ศ. 2550

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ภารดี มหาขันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วนและเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้ความรู้ ให้คำแนะนำ อันเป็นประโยชน์ รองศาสตราจารย์เชาวน มณีวงษ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ทัศนีย์ ทานตวนิช กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขและวิจารณ์ผลงาน ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจนคณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์และภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ช่วยประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อเชาวลิต คุณแม่อรุณ นาคแก้ว และขอขอบคุณคุณเฉลิม กลิ่นวัน ที่ให้กำลังใจ และสนับสนุนผู้วิจัยเสมอมา

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูคุณเวทิตาแด่บุพการี บุรพจารย์ รวมถึงผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน

รัตติยา นาคแก้ว

46910293: สาขาวิชา: ไทยศึกษา; ศศ.ม. (ไทยศึกษา)

คำสำคัญ: การเปลี่ยนโลกทัศน์/ การดูแลรักษาสุขภาพ

รัตติยา นาคแก้ว: การเปลี่ยนโลกทัศน์ในการดูแลรักษาสุขภาพของคนไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน (2411-2540) (A CHANGE OF VIEWPOINT ON HEALTH CARE OF THAI PEOPLE FROM THE REIGN OF KING RAMA V UP TO THE PRESENT TIME 1868-1987) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: การดี มหาจันทร์, กศ.ม., ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ร.ด. 98 หน้า. ปี พ.ศ. 2550.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นงานศึกษาการเปลี่ยนโลกทัศน์ในการดูแลรักษาสุขภาพของคนไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน (2411-2540) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Method) ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์และพัฒนาการในการดูแลรักษาสุขภาพของคนไทย จากผลการศึกษาพบว่าในอดีตคนไทยมีวิธีการดูแลรักษาแบบพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก ทั้งการดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเอง หรือช่วยเหลือกันภายในครอบครัว และชุมชน โดยแต่ละชุมชนมักมีหมอพื้นบ้านให้การรักษา คนไทยได้ดูแลรักษาสุขภาพกันในลักษณะเช่นนี้มาจนกระทั่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การแพทย์แผนตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลและเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนโลกทัศน์ในการดูแลรักษาสุขภาพของกลุ่มเจ้านาย ที่หันมาให้ความสนใจ ยอมรับ และเชื่อถือในผลการรักษาของการแพทย์แผนตะวันตกมากขึ้น เมื่อวิธีการและการดูแลรักษาสุขภาพตามแบบการแพทย์แผนตะวันตกได้เข้ามาช่วยรักษาและป้องกันโรคของคนไทยที่การดูแลรักษาสุขภาพแบบดั้งเดิมไม่สามารถรักษาให้หายได้ ปรากฏผลเป็นที่ประจักษ์มากขึ้นโดยเฉพาะจากตัวอย่างของกลุ่มเจ้านายที่ยอมรับการรักษาตามแบบการแพทย์แผนตะวันตก จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนโลกทัศน์ในหมู่ประชาชนโดยเริ่มให้การยอมรับและเข้ารับการรักษาอาการเจ็บป่วยในโรงพยาบาลตามแบบการแพทย์แผนตะวันตก จนกระทั่งภูมิปัญญาการดูแลรักษาสุขภาพแบบดั้งเดิมของไทยถูกละเลยไปโดยเฉพาะคนไทยในสังคมเมือง ส่วนสังคมชนบทยังคงดำรงอยู่

การละเลยภูมิปัญญาดั้งเดิมในการดูแลรักษาสุขภาพแบบไทยนี้ยังผลให้ปัจจุบันประเทศไทยต้องสูญเสียงบประมาณค่าใช้จ่ายทางด้านสาธารณสุขอย่างมหาศาล โดยเฉพาะการนำเข้าเทคโนโลยีและยาจากต่างประเทศ ทั้งที่ยาหรือสมุนไพรบางอย่างก็สามารถผลิตและนำมาใช้ทดแทนกันได้ อย่างไรก็ตามโรคติดเชื้อเรื้อรังที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น มะเร็ง เอชไอวี เป็นต้น การแพทย์แผนตะวันตกก็ยังไม่สามารถค้นพบวิธีการรักษา ทำให้โลกทัศน์การดูแลรักษาสุขภาพของคนไทยในปัจจุบันได้หันกลับไปให้ความสนใจในวิธีการและภูมิปัญญาดั้งเดิมที่พึ่งพิงกับธรรมชาติอีกครั้งหนึ่ง

46910293: MAJOR: THAI STUDIES: M.A. (THAI STUDIES)

KEYWORDS: CHANGE OF VIEWPOINT/ HEALTH CARE

RATTIYA NAKKAEW: A CHANGE OF VIEWPOINT ON HEALTH CARE OF THAI PEOPLE FROM THE REIGN OF KING RAMA V UP TO THE PRESENT TIME (1868-1987). ADVISORY COMMITTEE: PARADEE MAHAKHAN, M.Ed., CHAIYON PRADITSILP, Ph.D. 98 P. 2007.

The purpose of this historical research was to study a change of viewpoint on health care of Thai people from the reign of King Rama V up to the present time (1868-1987) by focusing on the change of viewpoint and development of health care. The findings revealed that in their personal health care, their own family and community, nature-oriented health care had been employed until the reigns of King Rama IV and King Rama V, in which western medicine was introduced and dominated. This became the main factor causing the change of viewpoint on health care among the royalties, who turn to be interested in, accepted and relied more on the result of treatment based on western medicine. Furthermore, it was much more obvious that western medicine could deal with the treatment and prevention of the diseases that were unable to be cured by traditional health care, especially in the cases of the royalties. This led to the change of viewpoint among the public. Most people began to accept western medicine and went to the hospital to receive the treatment based on western medicine. Conventional wisdom of traditional health care was thus neglected by Thai people who lived in urban society. However, traditional health care was still practiced by those who lived in the rural society.

Negligence of conventional wisdom on Thai traditional health care resulted in the wastage of a huge amount of budget of the country spending on the public health for importing technology and medicine from abroad even though some Thai medicine and herbs could be produced and used as a replacement. However, at present there are some chronic infections like cancer or AIDS that cannot still be cured by western medicine. Consequently, the viewpoint on health care of Thai people today is again turned back to nature-oriented traditional medicine.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	3
วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
2 วิวัฒนาการการดูแลสุขภาพของคนไทยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	5
สมัยก่อนประวัติศาสตร์.....	5
สมัยประวัติศาสตร์ก่อนราชอาณาจักรสยาม.....	6
สมัยสุโขทัย.....	9
สมัยอยุธยา.....	10
1. ระบบและโครงสร้างการแพทย์แผนไทย.....	10
2. องค์ความรู้ทางการแพทย์และโรคภัยในสมัยอยุธยา.....	11
3. วิธีการรักษา.....	13
3.1 การใช้ยา.....	13
3.2 การนวด.....	15
3.3 การศัลยกรรม.....	16
3.4 การกอกโลหิต.....	16
3.5 สุติกรรม.....	16
4. การดูแลสุขภาพสภาพทั่วไป.....	18

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.1 การบริโภคอาหารและน้ำ.....	18
4.2 การทำความสะอาดร่างกาย.....	18
4.3 การนอน.....	19
4.4 การดูแลรักษาช่องปาก.....	19
5. สถานภาพการแพทย์แผนตะวันตก.....	19
สมัยธนบุรี.....	20
สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	21
1. ระบบและโครงสร้างการแพทย์แผนไทย.....	24
2. องค์ความรู้ทางการแพทย์และ โรคภัยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	29
3. วิธีการรักษา.....	36
4. การดูแลรักษาสุขภาพทั่วไป.....	36
4.1 การบริโภคอาหารและน้ำ.....	37
4.2 การทำความสะอาดร่างกาย.....	38
4.3 การนอน.....	39
4.4 การดูแลรักษาช่องปาก.....	39
5. สถานภาพการแพทย์แผนตะวันตก.....	39
3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ในการดูแลรักษาสุขภาพของคนไทย.....	41
โลกทัศน์ด้านการดูแลรักษาสุขภาพของคนไทยก่อนการปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตก.....	41
จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์.....	44
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์.....	46
1. การเข้ามาและบทบาทของมิชชันนารี โปรเตสแตนต์.....	47
1.1 การเข้ามาของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์.....	47
1.2 บทบาทของมิชชันนารี โปรเตสแตนต์.....	49
1.2.1 การรักษาโรคทั่วไป.....	49
1.2.2 การป้องกันโรคระบาด.....	50
1.2.3 การผ่าตัด.....	52
1.2.4 การสุติกรรม.....	54
2. ปัญหาในการดูแลรักษาสุขภาพตามแบบการแพทย์แผนไทย.....	56

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.1 การตรวจและวินิจฉัยโรค.....	57
2.2 การบำบัดรักษาโรค.....	58
4 การเปลี่ยนโลกทัศน์ด้านการดูแลสุขภาพของคนไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน (2411 – 2540).....	60
การเปลี่ยนโลกทัศน์ในการดูแลสุขภาพของคนไทย.....	61
การเปลี่ยนรูปแบบการดูแลสุขภาพของคนไทย.....	62
1. การสร้างสถานพยาบาลและการจัดตั้งหน่วยงานด้านสาธารณสุข.....	62
2. การสร้างโรงเรียนแพทย์และตำราแพทย์.....	68
3. การใช้ยารักษาโรคตามตำรับแพทย์แผนตะวันตก.....	70
โลกทัศน์ด้านการดูแลสุขภาพของคนไทยหลังรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน.....	75
ผลกระทบจากการเปลี่ยนโลกทัศน์และรูปแบบในการดูแลสุขภาพของคนไทย.....	79
การฟื้นฟูการแพทย์แผนไทย.....	83
5 สรุป.....	87
บรรณานุกรม.....	93
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	98

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

- 1 มูลค่าการนำเข้าผลิตภัณฑ์เวชกรรมและเภสัชกรรม และเครื่องมือเครื่องใช้ทาง
วิทยาศาสตร์การแพทย์จากต่างประเทศ 2520-2536..... 82

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

- 1 สัดส่วนมูลค่ายาที่ผลิตในประเทศไทย และมูลค่ายานำเข้า พ.ศ. 2532 – 2544..... 81

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University